

מלאכת תופר במלאכת הרופא

**תפירת פצעים בשבת מטעמים רפואיים ואסתטיים; השלמות תפירה; שימוש בפלסטר;
הדבקת פלסטר על גבי תחבושת**

אנו ממשיכים לעסוק בדיני מלאכת תופר בשבת בעבודת הרופא. בשבוע שעבר עסקנו ביסודות מלאכת תופר בשבת, והתמקדנו בהקשר של הדבקת מדבקות. השבוע נגיע לנידון העיקרי במלאכת תופר: תפירת פצעים.

הנה ברור ומובן מאלינו כי תפירת פצעים שיש בה בכדי להיחשב פיקוח נפש אינה עומדת לדיון, שכן פיקוח נפש דוחה כל עבירות שבתורה, ולכן בכל מקרה של חשש מזיהום יש לתפור את הפצע ללא שיהוי.

לכן, עיקר הנידון הוא בצרכים האסתטיים של התפירה, כגון:

1. תפירת פצע שאינו עלול להזדהם, למטרות אסתטיות (וכיוצא בזה ביצוע התפירה בשבת, כאשר מבחינת החשש מזיהום גרידא ניתן לחטא את הפצע ולתפור אותו רק לאחר השבת).
  2. תפירת פצע שעיקרה נעשית בכדי למנוע זיהום, כאשר בסוף תהליך התפירה מתבצעות השלמות נוספות של תפרים בכדי לצמצם את הצלקת.
  3. במקרה של קטיעת איבר, ניתן לתפור את הגדם, וניתן לעיתים לחבר שוב את האבר הקטוע, כאשר מבחינת איסורי שבת יש באפשרות השניה ריבוי מלאכות.
- עוד יש לדון כאשר אין סכנה האם מותר לעשות על ידי גוי, מאחר ולכאורה אין הוא נחשב כלל כחולה, שאין כאן אלא פצע בלבד שיכול להתרפא בעצמו.

שאלה זו מתחלקת לכמה נידונים, חלקה בהלכות פיקוח נפש וחלקה בהלכות תופר.

בפרק שלפנינו עיקר הדיון יהיה בהלכות תופר. עיקר הדיון יעסוק בשאלה האם תפירה בגוף האדם היא תפירה, מאחר ואין התפרים מתאחדים עם האדם, ועוד שזה תפירה לזמן מאחר וסופו לקרוע את התפרים, או שמאחר שהגוף יישאר מחובר הרי זו תפירה לעולם.

• האם תפירת פצע היא תפירה לזמן

נגדיר את הנידון. השיקולים לדמות או לחלק בין תפירה בגוף האדם לבין תפירת בגד, מבוססים על שלש נקודות:

1. תכלית התפירה היא לאחות את הפצע. ונמצא אם כן, שאף שהתפרים יוסרו - התכלית תתקיים. לכן יתכן שתפירת פצע תיחשב תפירה לעולם ולא לזמן. מאידך גיסא, יש מקום לטעון שמאחר שהתפרים יוסרו או יימסו לבסוף, הרי התפירה שמתבצעת בפועל

- בחוטים המתחברים אל הדבר הנתפר, צריכה להיחשב מלאכה שנעשית לזמן, ובשונה למשל מתפירת בגד, שם התפרים נועדו להתמזג עם הדבר הנתפר.
2. גם אם לא היו התפרים מוסרים לבסוף, אלא נשארים צמודים לגוף, יש מקום לטעון שהם אינם יכולים להיחשב כחלק בלתי נפרד וממוזג עם הגוף, באותו האופן שהתפירות משתלבות כחלק מהבגד (שיקול דומה העלנו בשבוע שעבר בנוגע להדבקה). ובפרט, שלאחר שהחתך מתאחה התפרים הופכים למיותרים, וזאת בשונה מבגד שלעולם התפרים הם המחברים בין החלקים השונים של הבד.
3. שיקול עיקרי נוסף בשאלה זו הוא, שמא אין חשיבות תפירה כלל בגוף האדם, שלא מצינו במלאכות שבת מלאכה שנעשית בגוף האדם מלבד מלאכת בונה. ואף שמצינו כותב על האדם, אין זה דומה, משום ששם גוף האדם הוא רק מקום הכתיבה, אבל כאן האדם אינו רק מקום התפירה אלא הוא "הדבר התפור", ויתכן שאין מושג כזה בהלכות שבת.

בשיקולים אלו נחלקו האחרונים. המנחת שלמה (חלק ב' סימן ל"ה) נקט שאף בגוף האדם שייך מלאכת תופר, אף שלאחר זמן הוא מתרפא מאליו, ונטה להחמיר בשאלה זו, ורק צידד שמאחר והגוף אינו נפרד לפני התפירה אין בו משום מלאכת תופר. וכן הסתפק בשבט הלוי (חלק ט' סימן ע"ד).

אבל בתשובת ציץ אליעזר (חלק כ' סימן י"ח) כתב, שאין מלאכת תופר בגוף האדם, וכמו שאין צובע בגוף האדם, שרק כתיבה על הגוף מצינו ולא צביעה, ועוד הוסיף שתפירה בגוף האדם היא תפירה לזמן, ועל כן דעתו שמותר לעשות כן אף בחולה שאין בו סכנה.

אם כן, בנוגע לשאלה שהצבנו בתחילת הדברים, האם מותר לתפור פצע אך ורק למטרה אסתטית, התשובה היא שהדבר תלוי בשאלה האם יש מלאכת תופר בגוף האדם או לא. אך תפירה משיקולים אסתטיים נוכחת גם במקרה שבו עיקר התפירה מותרת מטעמי פיקוח נפש אף לדעות האוסרות תפירה בגוף האדם מעיקר הדין. וכך מתאר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (שם סימן ל"ד) את הנידון:

"ובנוגע לאדם שנפצע בשבת וזקוק לתפירת הפצע עקב הסכנה, ומספיקים חמישה תפרים כדי שיצא מכלל סכנה, אך אז תהיה צלקת לא יפה, ולעומת זאת אם יתפרו שבעה תפרים תיראה הצלקת יפה יותר".

בפשטות, מאחר שכל תפירה ותפירה היא מלאכה בפני עצמה, היה מקום לומר שעל הרופא לעצור מיד ברגע שבו נעשו מספיק תפרים בכדי שהחולה יצא מכלל סכנה, שהרי אין היתר לבצע תפירה לצורך אסתטי (לדעתו)!

אמנם, הגרש"ז מביא לנידון זה ראייה נפלאה. הלכה היא, שמילה דוחה את השבת. בכלל מעשה המילה להסיר את העורלה ואת הציצין הנלווין לה. אך ישנם ציצין שאינם מעכבים את המילה. מוהל ששכח להסירם, אינו צריך לחזור עליהם, והמילה כשרה. בענין זה מצינו הלכה ייחודית (שבת קלג, ב), שלפיה כאשר מוהל ניגש למול את התינוק בשבת, מותר לו להסיר את כל הציצין, כולל אלו שאין חיוב על הסרתם. הלכה זו עוררה דיון נרחב ביותר מתקופת הראשונים ועד ימינו. לכאורה, בעוד שעצם המילה מותרת משום שלמדנו שהיא דוחה את השבת, מדוע הותר לו להמשיך במלאכתו ולהסיר את יתר הציצין, הרי מדובר באיסור שבת, ואין חיוב מצד הלכות מילה להסיר ציצין אלו?!

יש שלמדו מכך שהסרת הציצין הללו היא בגדר "הידור מצוה", להשלים לחלוטין את הסרת העורלה, ולכן זוהי פעולה שנחשבת חלק מהמצוה. אך הגרש"ז מבאר זאת בדרך מעט שונה.

לדעתו הסיבה להיתר היא שהסרת הציצין הללו היא מבחינה מעשית **המשך רציף ואחיד** של הסרת העורלה. גם אם מבחינה הלכתית גרידא אלו פעולות נפרדות, מבחינה מהותית זוהי פעולה אחת. ולכן, מאחר שעיקר הפעולה הותרה, מותר לבצע אותה עד הסוף.

על בסיס יסוד זה מוכיח הגרש"ז שגם בנידון דידן יהיה הדין כן. למרות שלאחר ביצוע מספר תפרים ניתן מבחינה רפואית טהורה להפסיק את התפירות, וההמשך נעשה רק מטעמים אסתטיים, מכל מקום זוהי פעולה אחת מתמשכת. לכן "מותר גם לגמור את אשר החל, ולהציל את האדם ממום אשר יתבייש ויצטער מזה כל ימיו, וכמו שזה נחשב שם כגמר המילה, כך גם כאן היינו נמי **גמר הצלת האדם**".¹

עוד מצרף הגרש"ז בדרך אפשר כטעם להיתר זה את הפסק של המגיד משנה (הלכות שבת פרק ב הלכה ה) המתיר לעשות לצורך חולה שיש בו סכנה כל מה שרגילים לעשות עבורו בחול, אפילו שאין במניעת אותו הדבר משום סכנה.² גם כאן התפירות הנוספות עשויות להיכלל בהגדרה זו של המגיד משנה. השוואה זו מעוררת מעט תמיהה, מאחר שבמקרה זה ברגע שבו הרופא סיים את התפירות הנחוצות להוצאת החולה מכלל סכנה, הוא כבר איננו חולה שיש בו סכנה, וכיצד ניתן להתיר עבורו מלאכות שבת. ופשוט שהגרש"ז לא התכוון לבסס את הפסק על סברא זו, אלא רק להעלות את הנקודה לעיון.

עוד הוסיף לבאר בספר הלכות שבת בשבת (חלק ב סימן כט אות לו), שהדבר נחשב כהידור מצוה, ובדומה לשיטות שביארו כך את ההיתר בציצין, והטעם לכך הוא מכיון שעוסק בפיקוח נפש שלא יצא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, ועוד שכל שעוסק במלאכת פיקוח נפש, הותר לו לגמור מלאכתו.

וכן כתב בתשובות והנהגות (חלק ג' סימן ק"ג), והוסיף עוד סברא על פי מה שביארנו לעיל שמלאכת התפירה אינה שייכת מחמת החוט עצמו, שהרי סופו להתירו, ואין היא אלא מחמת תפירת ואיחוי גוף האדם, ומשום כך, מאחר שגוף האדם כבר יתרפא מחמת התפירות הקודמות, שוב אין כאן מלאכה מהתורה להמשיך לתפור.

ובספר זכרון להגרש"ז - עטרת שלמה - למדו מכך, שאף אם אפשר לעשות כעת חלק מהטיפול ולהשאיר השאר למוצאי שבת אין צריך להפסיק בזה.³ ועוד מבואר בדברי הגרש"ז בתשובה הנ"ל שיש להתיר גם החזרת איבר שנקטע אפילו שיש דרך למעט באיסורי השבת ע"י תפירת הגדם, מאחר שבחול כך היו עושים, אין צריכים לשנות מכך מאחר שעיקר הטיפול בחתך הוא פיקוח נפש מחשש הזיהום.

הדבקה פצעים

מאחר ואף הדבקה בכלל תופר היא, יש לדון האם הדבקה פצע קלה היא מתפירה. כפי שביארנו בשבוע שעבר, ישנן דעות בראשונים שעולה מהן שאף אם בתפירה אין חילוק בין תפירה לשעה או לעולם ותמיד חייב על התפירה, מכל מקום הדבקה קלה ממנה ואינה נחשבת מלאכה מן התורה אלא אם כן היא מתקיימת לעולם.

לפי זה, יש לדון האם נחשיב את הדבקה הפצע כתפירה לזמן.

¹ ועיין שם שמוסיף להסתמך על הדעות שאין תפירה בגוף האדם.

² בקונטרס שיצא בבית מדרשנו, ועוסק במלאכת שבת הותרה או דחויה, הרחבנו את הדברים במקורם, עיין שם.

³ כלומר, שנידון זה לא יהיה תלוי בשאלה האם שבת הותרה או דחויה אצל פיקוח נפש, שבכמה מקרים יש לה השפעה על השאלה. האם מותר לעשות כעת דבר שניתן לעשותו במוצ"ש.

השבט הלוי (חלק ט' סימן ע"ד) הסתפק באופן שלא מחליף את המדבקה עד שיחלים, שאפשר וזה נחשב הדבקה לעולם, וכמו בתפירה גמורה, כיון שההדבקה תהיה עד שעה שהפצע יתאחה ויתחבר. וכן כתב בחוט שני (פרק יז). אבל אם מחליף את ההדבקה פשוט שאין זה בכלל הדבקה לעולם.

בשמירת שבת כהלכתה פרק ל"ה סעיף כ"ה כתב בשם הגרש"ז [מנחת שלמה סימן לד אות לב] שהדבקות הפצע לא חשובה תפירה כלל. בפשטות, סברת הדבר אינה מובנת כל כך, שהרי בשניהם התפירה או ההדבקה אינה חיבור קבוע, ואילו הגוף סופו להתחבר לאחד. והיה אפשר לחלק בין הדבקה באמצעות פלסטר, שאין ההדבקה קשורה לעור כלל, אלא רק מקרבת את החלקים, לבין הדבקה בדבק שבו הוא כתופר את חלקי העור, אבל בשמירת שבת כהלכתה שם הקל אף במדביק עם דבק, ואין מובן החילוק ביניהם.

יתכן לבאר, ויש שכתבו כך, שכיון שבתולדה, אם אין היא דומה לאב לא במעשה ולא בתוצאה, אין היא חשובה כאב, לכן אין חיוב על הדבקה, שאינה דומה במעשה לתפירה (כמובן), וגם אינה דומה בתוצאה (במקרה זה, שאינה נשארת לעולם, והגוף מתאחה מאליו, וההדבקה רק מאפשרת את החיבור העתידי).

• שימוש בפלסטר

בשימוש בפלסטר על הגוף כתב האור לציון (פרק לו סעיף ט"ו) להתיר, וכן נראה פשוט בדברי הפוסקים להקל, וטעמם שאין כאן כלל חיבור לגוף ואין זה אלא הדבקה לזמן. ובאור לציון סמך על מה שהקל הרמ"א (בסימן שי"ז) לקרוע תפירת שרוכי הנעלים לזמן, וביותר שמבואר בגמרא לגבי מגופת חבית שבהדבקה בדבר שאינו מתחבר לא חשיב חיבור לכולי עלמא, ואם כן אין שייך לקרוא לזה ממלאכת תופר כלל.

בחוט שני (פרק יז סעיף יט) הסכים גם להקל שאין איסור להדביק רך על קשה, רק הזהיר שלא ידביק את שולי הפלסטר אחד על השני, כיון שהם שניהם מאותו המין ונמצא שתפר במקום זה. ויש להעיר, שאין זה מלאכה הצריכה לגופה שהרי עיקר הענין הוא שידבק לעור, ורק מחמת גודל הפלסטר הוא מדביק אותו גם אחד על השני, ומלבד זאת זה הדבקה לזמן. (ואף שעלול הפלסטר ליפול עם ההדבקה נראה שבכזה אופן יותר פשוט להחשיבו הדבקה לזמן).

• הדבקה אגד מדבק על גבי תחבושת

בהדבקה על גבי תחבושת יש חשש כיון שאולי אין זה הדבקה לזמן שהרי לאחר שיפתח את התחבושת ההדבקה תישאר בצד אחד, ויש לדון במה שחששו האם הדבקה שסופו לזרוק אותה נחשבת הדבקה לזמן.

ובשמירת שבת כהלכתה (פרק לה סעיף כו), כתב שאין להשתמש בהדבקה על גבי תחבושת בשבת, אבל בהערה כתב שם לצדד להקל כיון שעיקרו הוא מיועד שיהיה לזמן לא לעולם, וכן הביא מהציץ אליעזר שאף שיש להשתדל לכתחילה לסגור בשיטה אחרת, אבל אם אי אפשר נראה שאפשר להקל להדביק. וכן כתב בפסקי תשובה (בסימן שכח אות מו).

בתשובת רבינו בעל המנחת אשר (חלק ב' סימן לט) הסתפק האם באופן כזה יש לחוש לזה שזה נחשב הדבקה גמורה כיון שמעונין בזמן שזה יהיה מודבק.

ואין זה דומה למה שדנו בשבוע שעבר לגבי תפירה בדבר שדרכו לזרוק לאשפה, שכן היכן שהוא מתיר את התפירה אלא שאינו מתיר באותו מקום, אלא קורע את התפרים נחשב קשר שאינו מתקיים והוא הדין בהדבקה, וכן כתב בציץ אליעזר (חלק כ' סימן י"ח), רק שיש לדון אם יש לחוש לכך שבצד אחד הוא נשאר דבוק.

ועל כן למעשה ראוי לא להשתמש באגד מדבק על התחבושת אבל כאשר אין ברירה נראה שאפשר להקל.

[יש להוסיף, שאף אם ינתק את האגד בשני הצדדים, אין זה ברור שיועיל מאחר ואין זה עומד לכך, והרי זה עומד להיות נשאר, ורק הוא מחליט לנתק, ובכזה אופן גרע טפי, וכמו שהבאנו בשבוע שעבר לחלק בין דבר שעומד להינתק מאליו לבין היכן שרק מחשבתו עושה זה].